

Innst. S. nr. 172

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra næringskomiteen

Dokument nr. 8:28 (2008–2009)

Innstilling fra næringskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Gunnar Gundersen, Martin Engeset, Elisabeth Røbekk Nørve, Torbjørn Hansen og Olemic Thommessen om å styrke bondens rettigheter til egen eiendom

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Etter gjeldende rett er landbrukseiendommer underlagt en rekke reguleringer som ikke hviler på annen eiendom. Forslagsstillerne mener disse særreglene har vært med på å gjøre norske bønder fattigere, samtidig som investerings- og risikoevnen i næringen er betydelig redusert. Fast eiendom er ofte nordmenns største formuesgode. At mange nordmenn sparer gjennom fast eiendom bidrar til å gjøre det ekstra urimelig at offentlige reguleringer forhindrer bønder i å få glede av markedsverdien på sine eiendommer. En slik forskjellsbehandling bør ikke få fortsette.

Forslagsstillerne kan ikke se at det er dokumentert at prisregulering på landbrukseiendom har noen positive virkninger når det gjelder distriktmessig bosetting eller utvikling i landbruket.

Det er videre i den senere tid utført flere undersøkelser som tyder på at boplikten ikke bidrar til å sikre bosettingen i hele landet.

Siden delingsforbudet i jordlova ble innført, har mye skjedd. Mange bygder opplever fraflytting og færre har sine inntekter fra landbruket. Til grunn for en regel om delingsforbudet ligger en forutsetning om at det er samfunnet som er nærmest til å ta stilling til hva som er den samfunnsmessig mest tjenlige bruken av en eiendom. Dette er en premiss forslagsstil-

lerne ikke er enige i. Forslagsstillerne vil også fremheve at 40 pst. av jordbruksarealet i dag er leid (og drevet) av en annen bonde enn den som eier det. I dag går struktureringen av jordbruket, med større driftsenheter og færre bønder, sin naturlige gang mens eiendomsstrukturen opprettholdes. Konsekvensene er ikke gode, fordi de fører våre aktive bønder inn i en tilværelse som leilendinger.

Odelsretten har sosiokulturelle verdier knyttet til de holdninger og langsiktige målsettinger som preger yrkesutøverne i landbruket. Men odelsretten medfører betydelig usikkerhet for både kjøpere og selgere av landbrukseiendommer. Forslagsstillerne har registrert at Regjeringen vil fremme en sak om endringer i lov om odelsretten og åsetesretten (odelslova), og forutsetter at det i den forbindelse foretas en gjennomgang av odelsrettens betydning for omsetningen av landbrukseiendommer.

Følgende forslag fremmes i dokumentet:

"Stortinget ber Regjeringen fremme sak for Stortinget om å oppheve boplikten på landbrukseiendom, oppheve prisreguleringen av landbrukseiendom og oppheve jordlovens delingsforbud."

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunvor Eldegard, Sigrun Eng, Steinar Gullvåg, Sigvald Oppbøen Hansen og Arne L. Haugen, fra Fremskrittspartiet, Hans Frode Kieland Asmyhr, Kåre Fostervold og Øyvind Korsberg, fra Høyre, Torbjørn Hansen og Elisabeth Røbekk Nørve, fra Sosialistisk Venstreparti, Inge Ryan, fra Kristelig Folkeparti, Ingebrigt S. Sørfonn, fra Senterpartiet, lederen Ola

Borten Moe, og fra Venstre, Leif Helge Kongshaug, viser til Representantforslag nr. 28 (2008–2009), om å styrke bondens rettigheter til egen eiendom.

Komiteen viser til at forslagsstillerne i dette forslaget vil oppheve boplikten på landbrukseiendom, oppheve prisreguleringen av landbrukseiendom og oppheve jordlovens delingsforbud for å styrke bondens rettigheter til egen eiendom. 5. februar 2008 sendte den forhenværende landbruks- og matministeren ut forslag til en rekke lovendringer i odelsloven, konsesjonsloven og jordloven. Komiteen viser til at daværende landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen argumenterte for innskjerpingen av blant annet bo- og driveplikten for at flere skal bo og drive næring i bygde-Norge og styrke sårbare lokalsamfunn. Forslaget som statsråden la fram 5. februar 2008 slo fast at boplikt bare kan oppfylles ved at eieren er registrert i folkeregisteret som bosatt på eiendommen og at det skal innføres boplikt for utmarkseiendommer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, imøteser endringene i eiendoms politikken som Regjeringen skisserer, og vil legge til grunn en fortsatt aktiv bruk av de virkemidlene i eiendoms politikken som forslagsstillerne vil avvikle. Flertallet mener at både priskontrollen, boplikten, odelsloven og delingsforbudet er sentrale virkemidler for å sikre både et levende landbruk og bosetting over hele landet.

Flertallet er opptatt av at eiendoms politikken står i forhold til utviklingen i landbruket. Derfor imøteser vi de grep som Regjeringen har varslet at de vil fremme for Stortinget for å oppdatere regelverket, men innenfor de rammene vi ser som nødvendige for å nå våre mål om spredt bosetting og god utnyttelse av landets produksjonsressurser.

Flertallet legger vekt på at landbruket, som andre næringer, er avhengig av stabile rammevilkår, og at eiendoms politikken ikke må oppfattes som vekslende og upålitelige elementer. Flertallet mener at det er viktig å etterstrebe en eiendoms politikken som gir landbruket forutsigbarhet, og tydelige signaler om videre utvikling i næringa.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Venstre er kjent med at det er motforestillinger mot lovendringene som ble fremmet for litt over ett år siden. Å tro at det skal bli flere som bor på landbrukseiendommer ved å tvinge dem til det, blir av mange sett på som feil medisin i en tid der mange i økende grad kan utføre sitt arbeid fra så vel bolig som fritidsbolig.

Disse medlemmer er kjent med at det i dag er nærmere 35 000 landbrukseiendommer som er ubebodde som direkte følge av et lite fleksibelt regelverk, derfor er det viktig å ta noen grep for å gjøre lovverket mer fleksibelt slik at det blir lettere å drive gårdsdrift eller bo på en landbrukseiendom. Dette gjøres ikke gjennom innstramninger i regelverk, ved å nekte folk å bygge kårhus der det ikke er husdyrhold, eller å pålegge boplikt på utmarkseiendommer. Dette er en landbruks- og bygdepolitikk som snarere fører til avfolkning enn befolkning. Det norske landbruk trenger, er armslag og bolyst, ikke detaljreguleringer og overstyringer.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til svarbrev fra landbruks- og matministeren datert 12. februar 2009 (vedlagt) i forbindelse med komiteens behandling av dette forslaget. I svarbrevet fra statsråden viser han til at forslagene fra forslagsstillerne er blitt behandlet i Stortinget denne stortingsperioden, i henholdsvis Dokument nr. 8:40 (2006–2007) og Dokument 8:27 (2005–2006) – uten å få tilslutning fra flertallet i Stortinget. Statsråden presiserer at siden det er så kort tid siden disse sakene ble behandlet, foreligger det ingen endrede opplysninger som tilsier andre vurderinger nå.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Venstre er opptatt av at flere skal få muligheten til å drive med landbruksvirksomhet, men på grunn av dagens rigide lovverk har vi den senere tid sett flere tilfeller av at unge mennesker med stor interesse for landbruk ikke har fått muligheten til å gjøre akkurat dette. Det er på tide med en modernisering av dagens lovverk, det er derfor beklagelig at statsråden ikke ser behovet for å gjøre forenklinger slik at bonden får større rettigheter over egen eiendom. Disse medlemmer mener at forslagsstillerne kommer med mange gode og konstruktive forslag til endringer av dagens lovverk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener statsråden viser en for passiv holdning til den utvikling vi ser på området, og i forholdet til bondens eiendomsrett. Å vise til at spørsmål tidligere er behandlet i Stortinget tyder ikke på at statsråden har offensive visjoner for næringen og bøndenes eiendommer. Disse medlemmer kan vise til at kunnskapen på området stadig er i utvikling, og at forsker Magnar Forbord ved Norsk senter for bygdeforskning i forbindelse med en undersøkelse fra november 2008 uttalte til Aftenposten at:

"Boplikten har som sitt eneste formål å sikre helårsbosetting på boligeiendommer. Vi finner ingen

effekter av boplikten i vår undersøkelse, så myndigheten bør bli mer nyansert i sitt syn på boplikten."

I en undersøkelse fra Landbrukets Utredningskontor sier over 60 prosent av norske bønder at de er avhengige av å leie jord for å få gården til å være drivverdig. I forbindelse med rapporten uttalte leder ved Landbrukets Utredningskontor, Hanne Eldby, til Nationen, så sent som 3. februar 2009 at:

"Den omfattende bruken av leiejord svekker sikkerheten og mulighetene til planlegging og investering i landbruket."

Disse medlemmer registrerer at Regjeringen har bebudet en sak til Stortinget i løpet av våren 2009, men viser til at de uttalelser som har kommet fra regjeringshold tyder på at saken vil ha fokus på innstramminger i et allerede stramt regelverk og kan ikke se signaler til at Regjeringens forslag vil tjene intensjonen i forslagsstillernes forslag.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme sak for Stortinget om å oppheve boplikten på landbrukseiendom, oppheve prisreguleringen av landbrukseiendom og oppheve jordlovens delingsforbud."

På bakgrunn av at statsråden har bebudet forslag om endringer i odelsloven, konsesjonsloven og jordloven mener komiteens medlem fra Venstre at disse sakene vil få en grundig behandling når saken kommer til Stortinget.

Dette medlem foreslår at forslaget vedlegges protokollen.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen fremme sak for Stortinget om å oppheve boplikten på landbrukseiendom, oppheve prisreguleringen av landbrukseiendom og oppheve jordlovens delingsforbud.

Forslag fra Venstre:

Forslag 2

Dokument nr. 8:28 (2008–2009) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Gunnar Gundersen, Martin Engeset, Elisabeth Røbekk Nørve, Torbjørn Hansen og Olemic Thommessen om å styrke bondens rettigheter til egen eiendom – vedlegges protokollen.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å fatte følgende

v e d t a k :

Dokument nr. 8:28 (2008–2009) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Gunnar Gundersen, Martin Engeset, Elisabeth Røbekk Nørve, Torbjørn Hansen og Olemic Thommessen om å styrke bondens rettigheter til egen eiendom – bifalles ikke.

Oslo, i næringskomiteen, den 12. mars 2009

Ola Borten Moe

leder

Leif Helge Kongshaug

ordfører

Vedlegg

Brev fra Landbruks- og matdepartementet v/statsråden til næringskomiteen, datert 12. februar 2009

Representantforslag nr. 8:28 (2008-2009) fra stortingsrepresentantene Gunnar Gundersen, Martin Engeset, Elisabeth Røbekk Nørve, Torbjørn Hansen og Olemic Thomessen om å styrke bondens rettigheter til egen eiendom

Jeg viser til brev fra Stortingets næringskomite datert 5. februar 2009 der jeg blir bedt om å gi min vurdering av forslagene i Representantforslag nr. 8:28 (2008-2009) fra stortingsrepresentantene Gunnar Gundersen, Martin Engeset, Elisabeth Røbekk Nørve, Torbjørn Hansen og Olemic Thomessen om å styrke bondens rettigheter til egen eiendom.

Jeg oppfatter forslagene slik at forslagstillerne ønsker å fjerne priskontrollen etter konsesjonsloven i sin helhet, oppheve reglene om boplikt på landbrukseiendom i konsesjonsloven og odelsloven, og oppheve jordlovens delingsforbud. I tillegg oppfatter jeg det slik at forslagstillerne etterlyser en gjennomgang av odelsrettens betydning for omsetning av landbrukseiendommer.

Først vil jeg gjøre oppmerksom på at de tre forslagene også tidligere har vært til behandling i Stortinget i denne stortingsperioden, og uten at forslagene har fått tilslutning. I Dokument nr. 8:40 (2006-2007) foreslo bl.a. stortingsrepresentantene Gunnar Gundersen og Torbjørn Hansen at priskontrollen og boplikten skulle oppheves. Næringskomiteens tilråding går fram av Innst.S.nr. 182 (2006-2007) hvor det foreslås at forslaget skal vedlegges protokollen. Stortinget fattet vedtak i tråd med tilrådingen. Tilrådingen fikk støtte fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Kristelig folkeparti og Venstre. I Dokument nr. 8:27 (2005-2006) foreslo stortingsrepresentantene André N. Skjelstad og Lars Sponheim at delingsforbudet i jordloven skulle oppheves. Næringskomiteens behandlet forslagene samtidig med et lovforslag med en rekke endringer i jordloven, se Innst.O.nr. 43 (2005-2006), og la til grunn at forslagene ikke skulle bifalles. Odelstinget fattet vedtak i tråd med tilrådingen. Tilrådingen fikk støtte fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig folkeparti.

Det er kort tid siden Stortinget behandlet disse spørsmålene og jeg mener at flertallet har gjort de riktige avveiningene. Jeg kan ikke se at det foreligger endrede opplysninger som tilsier andre vurderinger nå. Jeg vil imidlertid knytte følgende kommentarer til de enkelte forslagene og til etterlysningen av odelsrettens betydning for omsetning av landbrukseiendom:

1. Priskontroll

Et flertall i Næringskomiteen uttalte følgende i Innst. S.nr. 182 (2006-2007):

"Dette flertallet vil understreke at når samfunnet setter rammevilkår som bidrar til å sikre inntjeningen, herunder overfører store beløp til næringen for å legge til rette for produksjon av mat, trevirke og fellesgoder, bør det være et mål å beholde et samfunnsmessig forsvarlig prisnivå ved omsetning av landbrukseiendom. Hensynet til den som skal overta eiendommen og bruke den som bolig og arbeidsplass, bør danne grunnlaget for hva som er ønskelig prisnivå. Prisnivået må fremstå som forståelig og akseptabelt for aktørene i næringen. Dette forutsetter etter dette flertallets syn en løpende vurdering av prinsippene for verdsetting, og i denne sammenheng bør det foretas nærmere undersøkelser av på hvilken måte prisdannelsen skjer på dette området.

Dette flertallet mener at for landbrukseiendommer som fortsatt skal nyttes til landbruk, må samfunnsmessig forsvarlig pris forstås som en pris som bidrar til å realisere mål i landbrukspolitikken. Det gjelder bl.a. mål som å sikre rekruttering av aktive yrkesutøvere til næringen og legge til rette for eierskap til landbrukseiendommer som gir grunnlag for langsiktig god ressursforvaltning. Skal landbrukspolitiske mål nås, er det nødvendig at prisnivået på landbrukseiendommer ikke er høyere enn det som reflekterer verdien av eiendommens driftsgrunnlag og den verdi eiendommen har som bosted, samtidig som det ikke stilles krav til urimelig høy egenkapital."

Jeg slutter meg til flertallets konklusjoner på dette punktet, og kan ikke se at det i representantenes begrunnelse er nye opplysninger slik at saken kommer i et annet lys i dag.

2. Boplikten

I innstillingen som nevnt over slo også et flertall i komiteen fast følgende:

"... en lovbestemt boplikt er et sentralt virkemiddel i distrikts- og landbrukspolitikken. Landbrukseiendommene utgjør ryggraden i mange bygdesamfunn, og er utgangspunktet for lokal verdiskaping og vekst. I kombinasjon med andre virkemidler som legger til rette for næringsutvikling og levende bygder bidrar boplikten til at eiendommer som ut fra lokalsamfunnets behov bør bebos, blir bebodd."

Jeg slutter meg også til flertallets konklusjon på dette punktet. Jeg gjør likevel oppmerksom på at jeg mener det er gode grunner til å gjøre en rekke endringer i gjeldende regler om boplikt. Jeg tar sikte på å fremme en proposisjon med forslag til slike endrin-

ger i reglene i vår. Forslagene i proposisjonen vil være forankret i en bred høring og har støtte fra majoriteten av høringsinstansene.

3. Delingsforbudet

Flertallet i næringskomiteen begrunnet i Innst. O.nr. 43 (2005-2006) sitt standpunkt til forslaget om å oppheve delingsforbudet slik:

"Flertallet vil vise til at forslaget til endring av jordloven ble avvist av et klart flertall av høringsinstansene da det ble sendt på høring fra Bondevik II-regjeringen. 143 kommuner har avgitt uttalelse, og av dem tilrår 17 at forslaget vedtas. Alle de 17 fylkeslandbruksstyrene og de 8 fylkesmennene som har uttalt seg frarår forslaget. Også 16 organisasjoner har uttalt seg, og halvparten av dem tilrår, halvparten frarår forslaget. Flertallet vil peke på at hovedtyngden av høringsinstansene mener forslaget kan få uheldige følger for jordvernet. Flertallet mener at en fjerning av delingsforbudet kan føre til at viktige ressurser blir fradelt, og at muligheten for ny næringsutvikling på gården reduseres. Dette er uheldig for utviklingen av det enkelte bruket."

Jeg slutter meg til dette, og vil tilføye følgende: Forbudet mot deling er sentralt for å opprettholde ressursgrunnlaget på den enkelte eiendom. Det har som formål at mulighetene for å produsere mat, tømmer og lignende ikke svekkes ved at eiendommene deles opp. I alminnelighet sikres utnyttelsen av eiendommen best ved en samlet utnyttelse av eiendommen. Loven er imidlertid fleksibel på den måten at den ikke hindrer deling i tilfelle hvor det gir en samfunnsmessig god løsning, for eksempel ved salg av landbruksarealene som tilleggsjord til nabobruk. Avgjørelsen tas av kommunen etter en konkret vurdering. Delingsbestemmelsen har betydning for den enkelte eiendom (og dermed for eieren selv), men også for nasjonens samlede produksjonsmuligheter, og for Norges medansvar for produksjon i et større

globalt perspektiv. Forslaget fra stortingsrepresentantene er bl.a. fokusert på eierens økonomiske interesser i å selge deler av eiendommen til annet enn landbruksproduksjon. Dette er etter mitt syn klart et for snevert perspektiv. Som følge av de store utfordringene på verdensbasis knyttet til matsikkerhet og klima er det viktigere enn noensinne å ta et nasjonalt ansvar for å opprettholde og styrke landets egen landbruksproduksjon. Med den kunnskapen vi har om de utfordringene verdenssamfunnet står over for når det gjelder tilgang på nok og trygg mat, må det legges enda større vekt på å beholde delingsforbudet i dag enn i 2006.

4. Odelsrettens betydning for omsetningen av landbrukseiendommer

I tilknytning til mitt bebudede forslag om endringer i odelsloven mv. etterlyser forslagstillerne en "gjennomgang av odelsrettens betydning for omsetningen av landbrukseiendommer". Full gjennomgang av spørsmålet er etter min mening bare nødvendig dersom behandlingen i Stortinget skal ta sikte på en drøfting av om odelsretten skal oppheves eller beholdes. Odelslovutvalget har i NOU 2003:26 Om odels- og åsetesretten foretatt en slik gjennomgang, og Stortinget behandlet i januar i fjor forslag fra representanter fra Fremskrittspartiet og Venstre om å oppheve grunnlovsvernet om odelsretten. Stortinget vedtok at forslaget ikke skulle bifalles. I Innst.S.nr. 113 (2007-2008) begrunner næringskomiteen sitt standpunkt ut fra argumentasjonen til flertallet i Odelslovutvalget. Jeg kan etter dette ikke se at det vil bli nødvendig med en ny full gjennomgang av dette spørsmålet for å vurdere de endringer i odelsloven som jeg har til hensikt å foreslå. Utvalgets konklusjoner og forslag vil imidlertid bli drøftet i proposisjonen.

